

СЕМІОТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕСКРИПЦІЙ ОДЯГУ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

SEMIOTIC CHARACTERISTICS OF CLOTHING DESCRIPTIONS IN ENGLISH DISCOURSE

Марченко Н.О.,

orcid.org/0009-0003-4509-4709

*викладач кафедри ділової іноземної мови та перекладу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

У статті охарактеризовано семіотичні ознаки дескрипцій одягу на базі англomовного дискурсу. Окреслена проблема дослідження та її зв'язок із завданням у напрямку перспективного лексико-семантичного дослідження дескрипцій одягу в англomовному дискурсі.

Розглянуто фундаментальні та сучасні дослідження лінгвістів семіотичних систем, зокрема у лінгвістиці. У статті надані визначення понять «семіології» та «семіотики», а також окреслено структурну організацію двох основних систем комунікативного процесу – системи знаків вербального характеру та системи знаків невербального характеру. За походженням слово «семіотика» має переклад з грецької: «*semeion*» – знак, ознака, «*semeiotos*» – позначений. Семіотика являє собою науку, яка зосереджується на дослідженні властивостей знаків і знакових систем і відносить природні та штучні мови до певних знакових систем. Виходячи з цього, різні системи знаків можуть виконувати функцію передачі змісту повідомлення.

Розглянуто дискурс як мовленнєво-розумову діяльність між суб'єктами комунікації в певній ситуації. У статті окреслено основні групи невербальних компонентів комунікації та, у результаті, виявлено оптичну або надвербальну групу невербальних комунікативних засобів, до якої відносяться дескрипції одягу. Визначено перспективи розгляду надвербальних комунікативних компонентів, зокрема одягу, у випадках співвіднесення із певними етикетними соціальними та культурними нормами поведінки. У результаті, формується підґрунтя для розробки стратегій комунікації для встановлення успішного процесу спілкування.

Прагматичний модус надвербальних засобів спілкування полягає в успішній передачі категорій, визначених певним суспільством та культурою, наприклад віку, статті, національної приналежності тощо. Одяг сприяє адаптації комуніканта в певному діловому середовищі і допомагає підкреслити його окрему особистість.

Відносини учасників комунікації, їх ставлення предмета та ситуації спілкування також можуть значно регулюватися невербальним контекстом, який у тому числі представлений одягом співрозмовників. У цьому явищі відіграється прагматика надвербальних компонентів комунікації. Досліджено на прикладі прагматичний прояв конвенційності семіотичних ознак надвербальних комунікативних компонентів на прикладі дрес-коду.

Ключові слова: семіологія, семіотика, невербальні комунікативні компоненти, надвербальні компоненти комунікації, дискурс, дискурсивно-прагматичний аспект.

The article characterizes the semiotic signs of the clothes descriptions on the basis of English discourse. The problem of tracking these connections with the task of a directly promising lexical-semantic study of the word descriptions in English discourse is described.

Fundamental and current research of linguists of semiotic systems in linguistics is reviewed. The article aims to give a term of “semiology” and “semiotics”, and also christened the structural organization of two main systems of the communicative process – a system of signs of a verbal nature and a system of signs of a non-verbal nature. The origin of the word “semiotics” comes from the Greek: “*semeion*” – sign, sign, “*semeiotos*” – marked. Semiotics is a science that focuses on the study of the signs and sign systems and relates natural and artificial languages to certain sign systems. Based on this, different systems of signs can perform the function of conveying the content of the message.

The discourse is examined as a mental-rational activity between the subjects of communication in a singing situation. The article names the main groups of nonverbal components of communication and, as a result, reveals an optical or supravverbal group of nonverbal communication features, which is reflected in the clothes descriptions. The prospects of considering supravverbal communicative components, in particular clothes, in cases of correlation with certain etiquette social and cultural norms of behavior are determined. As a result, a foundation is formed for the development of communication strategies to establish a successful communication process.

The pragmatic mode of supravverbal means of communication is the successful transfer of categories defined by a certain society and culture, such as age, article, nationality, etc. Clothing contributes to the adaptation of the communicator in a certain business environment and helps to emphasize his individual personality.

The relationship of the participants of the communication, their attitude to the subject and the communication situation can also be significantly regulated by the non-verbal context, which is also represented by the clothes. In this phenomenon, the pragmatics of the supravverbal components of communication is played out. The pragmatic manifestation of the conventionality of semiotic signs of supravverbal communicative components is studied on the example of the dress code.

Key words: semiology, semiotics, non-verbal communicative components, supravverbal components of communication, discourse, discursive-pragmatic aspect.

Постановка проблеми. На початку ХХ століття в мовознавстві виробилося поняття систем мови, тобто підхід до вивчення явищ як елементів складної структури. Під системою розуміють взаємозв'язок між рядом явищ одного порядку. Впорядкованість лексики тієї чи іншої мови досягається шляхом угруповання, об'єднання слів за ознаками, важливими з точки зору їх використання в процесі спілкування. Такі ознаки і виділяються залежно від різного вживання слів. У процесі спілкування комунікант прагне обміну інформацією. Комунікація складається із різних семіотичних систем, найменшою одиницею яких є знак. Інформативну функцію, в першу чергу, виконує система вербальних знаків. Однак, варто також враховувати використання невербальних елементів, які доповнюють процес комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ХХ столітті семіотика прийняла лінгвістичний напрям під впливом ідей засновника структурної лінгвістики Ф. де Соссюра і засновника датського лінгвістичного структуралізму Луї Ельмслева і філософський напрям під впливом ідей американського філософа Чарльза Морріса. Основи семіотики заклали представники Празької лінгвістичної школи і Копенгагенського лінгвістичного гуртка. Швейцарський лінгвіст Ф. де Соссюр вбачав знакові системи у мовах, внаслідок чого заснував теорію знаків у рамках наукової дисципліни, яка отримала назву «семіологія». Основоположником семіотики вважається американський вчений Чарльз Сандерс Пірс, який започаткував цей термін. Знак є основним поняттям у семіотиці Пірса. Він дає визначення знаку як «щось, що заміщає собою для когось у певному відношенні або якості» [8, с. 79]. У Франції безліч напрямків семіології, представлених роботами Клода Леві-Строса, Альгірдаса Греймаса, Мішеля Фуко, Жоржа де Лакана, Жюльєн Дельоза, Жака Дерріда, Ролана Барта [8, с. 79]. Ролан Барт досліджував взаємодію семіології з лінгвістикою, етикою, логікою, соціологією та культурологією. Термін «семіологія» Барт використав для визначення загальної науки про знакові системи, у той час, коли «семіотиці» він надавав конкретизуючого змісту («семіотика одягу», «семіотика їжі» тощо) [7, с. 7].

Сучасні дослідження дескрипцій одягу в англomовному дискурсі спираються на роботи Г. Кокози, яка використовує методику дистрибутивного аналізу, елементи контекстуально-інтерпретаційного методу з метою сформування специфіки певної національної культури [3, с. 15]. Відомо також про статистичний метод Г. Коваленко, Г. Хмари, який надав кількісне співвідношення компонентів словотвору в лексиці на позначення одягу, а також

описовий метод, перш за все прийом зовнішньої інтерпретації Т. Долгової, надав аналіз назв одягу у зв'язку з позамовною дійсністю загалом.

Постановка завдання. Ставимо за мету дослідити семіотичні характеристики дескрипцій одягу. Поставлена мета передбачає вирішення завдання виявити їх прояв у англomовному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. ХХ століття ознаменувало розгляд в мовознавстві поняття систем мови, що передбачало структурний підхід до вивчення. Взаємозв'язок між явищами за певними ознаками є головною ідеєю поняття системи. Процес спілкування визначає ознаки за якими об'єднуються вербальні та невербальні знаки, впорядковуючи мову.

Слово семіотика походить від грецького слова *semeion* – знак, ознака, *semeiotos* – позначений. Науковці розглядають семіотику як науку, яка фокусується на дослідженні властивостей знаків і знакових систем, а також визначає природні та штучні мови як знакові системи [7, с. 4]. Алгоритмічні мови і мови програмування, інформаційні мови, системи сигналізації в людському суспільстві і тваринний світ, наприклад, також вважаються системами, що вивчає семіотика. Таким чином, різноманітні системи знаків можуть слугувати для вираження певного змісту повідомлення [7, с. 9].

Розглянемо дискурс як інтерсуб'єктну мовленнєво-розумову діяльність, яка обумовлюється ситуацією. Т.А. ван Дейк вважав, що дискурс представляє певний мовний потік у певній комунікативній ситуації, який супроводжують особливості певного історичного часу. На розгляд дискурсу впливають також соціальні та індивідуальні ознаки учасників комунікації. [9, с. 160]. Отже, дискурс являє собою систему когнітивних складників, які є змістовними, а також комунікативних складників, які його обрамляють та структурують [9, с. 160].

Насьогодні науковці приділяють не менше уваги невербальним комунікативним засобам аніж вербальним [1, с. 20]. Концепти можуть мати вербальну і невербальну форми. У невербальній формі концепти включають значущі дії. Науковці досліджують невербальні концепти на базі невербальної семіотики [1, с. 21].

Система невербальних компонентів комунікації є доповненням у спілкуванні, однак іноді може замінювати вербальні одиниці. Сучасні дослідження продемонстрували, що близько 50% інформації передається через так звані оптичні невербальні комунікативні компоненти, а 38% –

відповідно через аудіальні компоненти. В результаті, тільки близько 7% припадає на роль слів, які є вербальними засобами спілкування. Більшість невербальних компонентів спілкування людини є вродженими. Вони допомагають досягти взаєморозуміння на емоційному рівні [2, с. 17].

Варто виділити функціонально-динамічні невербальні компоненти комунікації, які долучають моторно-вокалістичну діяльність співрозмовників. Вони включають кінесичні, проксемичні, просодичні компоненти. З іншого боку, згідно з Ф.С. Бацевичем, Н.І. Грейдліною, існує ще оптична група невербальних засобів, до якої входять зовнішній вигляд, одяг, взуття, аксесуари тощо. Науковці визначають цю групу як периферійну або надвербальну групу комунікативних компонентів [5, с. 36].

П. Екман та У. Фрізен пропонують концепцію невербального знаку, за якою невербальний знак має три конститутивні ознаки:

- 1) особлива природа походження (origin);
- 2) конкретна форма і правила сполучуваності (code);
- 3) певна галузь використання (usage) [6, с. 21].

Зважаючи на те, що одяг представлений матеріальними предметами, що сприймаються візуально та вербально, він характеризується правилами поєднання за конвенційністю. На основі цього виділяються певні коди предметів одягу. Їх набір в певній семіотичній системі, що піддається загальноприйнятим нормам в певному середовищі, формує так звані кодекси вбрання або дрес-коди.

Авторитетне британське видавництво "Debrett's", відоме, як законодавець етикету вбрання і правил поведінки у суспільстві, фіксує наступні види дрес-коду: Formal (Формальний), Semi-Formal (Напівофіційний), Casual (Повсякденний), Smart Casual (Елегантно повсякденний), White Tie (Урочистий), Black Tie (Офіційний), Morning Dress (Формальний повсякденний), Lounge Suits (Вечірній), Country Clothing (Заміський), Highland Dress (Традиційний шотландський костюм) [1].

У разі порушення правил поєднання предметів одягу у межах даного коду виникає порушення суспільних норм, що може призвести до осудження і критики комуніканта. Як наслідок – неефективний процес спілкування.

У фільмі «До зустрічі з тобою» головна героїня Луїза приходиться на співбесіду у дуже короткій спідниці. Працедавець Каміла, після пояснення зобов'язань, робить зауваження з приводу одягу, посилаючись на формальний стиль вбрання у офісі:

Camilla: And, uh... You might want to wear something a little less revealing.

Louisa: Oh, yes, of course [2].

Козога Г.А. розглядає дескрипції одягу в дискурсивно-прагматичному аспекті. Такий аналіз дозволяє виявити особливості комунікативного впливу на адресата в інституційних типах дискурсу, зокрема публіцистичному. На її погляд, дескрипції одягу є компонентами невербального контексту, що сприяє формуванню ставлення співрозмовників один до одного, до ситуації та предмета комунікації [3, с. 14].

Науковці розглядають надвербальні комунікативні компоненти як соціально-перцептивну семіотичну систему, яким притаманна соціокультурна природа походження, правила сполучуваності та сфера вживання [5, с. 68]. Їх значення вважається полісемантичним і контекстуально та культурно зумовленим. Таким чином, надвербальні засоби спілкування, як інформативно-значущі, є найбільш ефективними для передачі культурно визначених категорій, принципів і процесів, таких як вік, стать, соціальні норми, статок, національну приналежність тощо.

Висновки. Семіотика – це наука про знаки і знакові системи, яка аналізує природу, властивості і функції знаків, класифікує види знаків, визначає шляхи їх розвитку. Основоположниками семіотичного підходу до розуміння культури вважаються американський математик, філософ і логік Ч. Пірс і швейцарський лінгвіст Ф. де Сосюр. Ролан Барт визначив семіологію, з одного боку, як загальну науку про знакові системи, а з іншого боку, він визначає семіотику як конкретний напрям семіології. Тому ми розглядаємо семіотику предметів одягу в рамках англomовного дискурсу.

У пошуку впливу на співрозмовника для досягнення певної мети спілкування, варто розглядати різні знакові системи. Надвербальні комунікативні компоненти – це особливий знаковий світ. Вони мають практичну значущість, впливаючи на вибір релевантних засобів мовлення. Вибір надвербальних комунікативних компонентів залежить від мети спілкування, а також соціального статусу мовців і норм спілкування у даній культурі та суспільстві. Перспективним для себе вбачаю розгляд надвербальних комунікативних компонентів, зокрема одягу, у ситуаціях дотримання етикетних соціальних та культурних норм поведінки, які будуть мати вплив на встановлення успішного процесу комунікації.

Одяг є прагматично значущим надвербальним засобом спілкування і найбільш ефективними для передачі культурно або соціально визначених

категорій, таких як вік, стать, статок, національна приналежність тощо. Зокрема, завдяки одягу забезпечується адаптація учасника спілкування в певному діловому середовищі, а також він ідентифікується як окрема особистість.

Прагматичний аспект проявляється у визначенні взаємовідносин комунікантів та їх ставлення до ситуації та предмета спілкування за невербальним контекстом, до якого належить і одяг.

До вивчення лінгвосеміотичних характеристик дескрипцій одягу застосовується когнітивно-дискурсивний підхід. Він передбачає аналіз лексико-семантичних засобів репрезентації елементів на позначення одягу. Крім того, когнітивно-дискурсивний підхід сприяє розгляду дискурсивної актуалізації дескрипцій одягу згідно з англійською лінгвокультурною специфікою уявлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 342 с.
2. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ : Освіта України, 2014. 289 с.
3. Кокоза Г. А. Дескрипції одягу в дискурсивно-прагматичному аспекті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2011. 23 с.
4. Олійник Н.А. Словотворчий потенціал англомовного економічного дискурсу (на матеріалі полуафіксів). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2005. № 649. С. 98–101.
5. Солощук Л.В. Вербальні і невербальні компоненти комунікації в англомовному дискурсі : монографія. Харків : Константа, 2006. 300 с.
6. Ekman P., Friesen W. The Repertoire of Non-verbal Behavior: Categories, Origins, Usages and Coding. *Semiotica*. 1969. P. 49.
7. Roland Barthes The fashion system. LA: University of California Press, 1990. 303 p.
8. Short, T.L. Peirce's Theory of Signs. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 396 p.
9. Van Dijk T. Discourse, context and cognition. *Discourse Studies*. 2006. Vol. 8. № 1. P. 159–177.
10. Dress Codes. URL: <https://www.debretts.com/expertise/etiquette/dress-codes> (Last accessed: 28.06.2024)
11. Me before you. URL: https://www.scripts.com/script/me_before_you_13548 (Last accessed: 25.06.2024)